

Sebastijan Slade, *Fasti litterario-Ragusini, Dubrovačka književna kronika*, Hrvatski institut za povijest, (Biblioteka Hrvatska povjesnica. Posebna izdanja), Zagreb, 2001.

U toku svojih istraživanja vjerovatno svaki historičar gaji neku pritajenu nadu da će među mnogobrojnim prašnjavima papirima, dokumentima ili prastarim novinama naći neki novi podatak koji će "preokrenuti" već ustaljene poglede na određeni događaj, proces ili okolnosti koje su dovele do poznatih dešavanja. Ali, gotovo uvijek ono što izbija dah istraživaču u stvari nema nikakve veze sa "velikim", pomno čuvanim podacima, već je to jednostavno spoznaja da se ni u čemu nismo promijenili u odnosu na ljude koji su živjeli vrlo davno, da nismo niukoliko drugačiji od njih, a o tome da nismo bolji, ne treba ni govoriti. Najčešće, takvi podaci nikad ne budu zabilježeni u knjigama koje dobijemo nakon dugotrajnih istraživanja, već se oni, ukoliko se posreći, mogu čuti samo u trenucima kada se historičari okupljaju oko nekog toplog napitka. Tako da će, nažalost, te "poslastice" ostati zauvijek samo privilegija onih koji su ih i pronašli i njihovih bliskih saradnika.

Očito da je u svim razdobljima naše prošlosti od pojedinaca bio važniji glavni tok, a od lične sudbine seoska, esnafska, plemenska, narodna, klasna, partijska, državna, jer ona ima veći značaj od lične i istovremeno uvijek dobija ideološki sadržaj i okvir, ima "opšt društveni" značaj. Vrlo je čest stav da je sve u našoj prošlosti i kulturi bio plod zajedničkog rada i naprezanja, te da je kolektivni opstanak bio i ostaje "naš najviši cilj".

Stoga raduje pojava knjige franjeva Sebastijana – Slade "*Fasti litterario-Ragusini*" (prevedeno kao "*Dubrovačka književna kronika*"), zbornika biografija kulturnih i književnih pregalaca koji su živjeli i radili ili u Dubrovniku ili za njega, izdatih još 1767. godine u Mlecima. Vođen motom, Ovidijevom misli, da "smrtni dan obično ne škodi umnicima" (Ex Ponto 4, 16, 2 Ad invidum), bilježeći svoje zaslužne sugrađane – njih 271 - abecednim redom, i to po imenu, i dajući o njima mnoge podatke, on ih uvodi u vječnost, tako da i 21. stoljeće može sa njima stupiti u dijalog, pa i zavidjeti im.

Mada franjevac, generalni propovjednik, jubilarni lektor svete teologije, isluženi provincijal, teolog Dubrovačke Republike, sinodalni egzaminator, padovanski i venecijanski akademik – te mu titule nisu prepreka da ravnopravno u svoj abecedar-

nik uključuje kako svjetovnjake, i one vlasteline i one iz puka, tako i dominikance, benediktince, isusovce, te "obrezanog pisca" ("scriptor recutitus") i nekog Antuna Medu, porijeklom Grka ("Graecus origine"), po čijem je ranijem prezimenu Callosius "neko zimsko cvijeće koje je s Istoka nama donio, naziva se kalosiji."

Gosparskom mudrošću on isto tako uspijeva da se u svečanoj i uzvišenoj zahvali svom meceni, "presvijetlom i prečasnomo gospodinu Giannagostinu Grad-enigu, reda Sv. Benedikta montekazinske kongregacije biskupu Chiogge", pohvali i uzvišenošću svoje Republike Dubrovačke i njenim najučenijim i najobraženijim muževima, kao i gradom "od kojega nema ljepšeg." Isto tako, malo mjesta pronalazi i za pohvalu vlastitog rada.

U obraćanju "dobrohotnom čitatelju", za koga, a ne za sebe, na kraju traži blagoslov Svevišnjeg, Slade objašnjava svoj metod rada i ono što ga je na njega potaklo Senekinim riječima: "Uzmi u ruke popis filozofa, ta sama stvar natjerat će te da se digneš, ako budeš vidio kako su mnogi radili za tebe, poželjet ćeš da si i ti samo jedan od njih". Stoga on ne želi, kako kaže, da "gnjije u gnusnoj dokolici i ne laća se onoga što je štovanja vrijedno". Na samom kraju svoga djela izražava žaljenje što u ovo društvo književnika nije uvrstio imena trojice Amalfijaca iz XII st. – Jeronima, Ivana Krstitelja i Aurelija, a ni Lukežanina Filipa de Diversisa, te Nascimbena Nascimbenija iz Ferare, Điolama Kalva iz Vičence i Đovanija Lorenca Regina iz Feltra, a koji su bili vrijedni "naše državne plaće".

Za svoj ne mali trud nagrađen je odobrenjem teologa reda, potvrđenim komentatom i potpisima jubilarnih lektora svetog bogoslovlja, koji kažu da nisu "opazili ništa protivno pravoj vjeri i dobrim običajima, dapače tu smo u malom vidjeli Ilijadu i svakovrsnu učenost neumornog pisca kojoj smo se divili". To je dovelo do dozvole reda, ozvaničene u samostanu Ara Coeli u Rimu od strane generalnog komesara fra Joseph Maria de Vedano, kojom mu je dopušteno da "djelo može tiskati pridržavajući se onoga čega se mora pridržavati".

Ispunjavajući sve forme "kojih se mora pridržavati", Slade pokazuje da i on pripada onom šarolikom svijetu knjiga i knjiških konvencija, koji žive u prividnoj autonomiji, te na ovaj ili onaj način zavise o društvu koje im pruža trajanje ili ih baca u zaborav. Taj "društveni kontekst" često pokušava da autora baca u drugi plan, naglašavajući društveni značaj djela, potencirajući da autor nije individualna kategorija, već zastupnik konvencija, služeći za reprezentaciju svog naredbodavca. Ono što se može reći o ovom dijalogu sa autorom, uslovno dalekom po vremenu koje nas dijeli, a bliskom po razmišljanjima i vlastitom naporu da uključi svoje sugrađane u red onih koji se nazivaju literatima i koje će književna nauka na taj način tretirati, jeste to da je uspio da im dâ onaj značaj koji će probiti granicu za ovu vrstu pismenosti i njihove obrazovne, filozofske i retoričke discipline uvrstiti

u civilizacijsku tekovinu. To je u stvari težnja da se građanskom samosvjestšću, izraženom u ovom doprinosu zajednici kojoj pripada, ostvari univerzalna umjetnička, humanistička i kosmopolitska kultura, da se pomiri duh humanizma, baroka, te stopi u jednu prosvjetiteljsku misao vodilju. U tom smislu autor uspješno miri reprodukciju staleške hijerarhije sa laganim obilaženjem njene tzv. staleške klauzule.

Mada je raznim vrstama invokacija definisao vladajuće krugove, a zatim funkciju kulturnih vrijednosti u onovremenom društvenom sklopu, i "mada opasan moćnim i sjajnim oružjem poslušnosti", autor zaštitnički uspijeva individualnom originalnošću i iskonskim čovjekoljubljem da očuva svoje djelo za budućnost. Odanost "višim" i zavičajni ponos ne sprečava ga da iskaže napredak slobode toliko vidljiv i neprikosnoven u "Republica Ragusina".

Prateći 271-og literatu, njihove sudbine, djela i jezik, prolazi autor ove zbirke kroz vrijeme i njihove specifičnosti. Svojim djelom, obuhvatajući autore od XV do XVIII stoljeća, pruža nam uvid o pripadnosti dubrovačke književnosti formativnim pravcima svjetske književnosti i kulture. Kroz književne stilove, koji imaju svoje ideološke i vjerske stavove, može se pratiti i filozofija dubrovačkih humanista, pripadnika baroka i prosvjetitelja. Dužnost nalaže da se podsjetimo na neke od njih: Džore Držić, Nikša Ranjina, Šiško Menčetić, Andrija Čubranović, Mavro Vetranović, Nikola Gučetić, Marin Držić, Nikola Nalješković, Ivan Gundulić, Stijepo Đurđević, Ivan Bunić, Junije Palmotić, Ignjat Đurđević, Ruđer Bošković, Benedikt Stay, Rajmund Kunić, ... U društvo književnika ubacuje i Dobrića Dobričevića, "tiskara, jer je umijeće tiskarstva veoma korisno književnosti". I mnogi drugi nama do sada neznan likovi postaju bliski, naročito kada Slade nađe za shodno da spomene da je nekoga od njih "otac poslao u Rim", ili da je neko "počasćen veličanstvenim sprovođom", ili "moj učenik nekoć bio", da se odijelio ili oženio određene godine ili otkriva nečije slabosti "da bi više umnožio slavu..." Formalna učenost i beživotni latinizam nisu nikada uspijevali da sakriju iskričavost duha, pa ni kod ovog prilježnog Dubrovčana.

Književna latinština vezana je uz ulogu crkve, a ne treba zaboraviti da od 1658. godine upravu nad dubrovačkom gimnazijom drže jezuiti, koji forsiraju latinski i italijanski, dok narodni jezik dopuštaju, idući linijom manjeg otpora, držeći se svoje protureformacijske uloge. Vrijeme nastanka ovog djela podudara se i sa zabranom javnog raspravljanja o vjerskim dogmama i vanjskopolićkim pitanjima, te procesima protiv "bezvjeraca". Stoga svoja djela, uglavnom učene rasprave, pobrojani autori su stvarali u duhu konvencija, izražavajući se latinskim jezikom, ali svoja glavna djela, po kojima se pamte i izmiču anonimosti, pisali su na svom zavičajnom, narodnom jeziku. Uz napomenu da su humanisti, bez obzira na italijanske uzore, stvarali svoja djela autohtono, nudeći odraz vlastite sredine, oni su i pobornici jezičkog "na-

cionalizma", a u cilju širenje kulture u vlastitoj, laičkoj, građanskoj sredini. Svjesni svoje zajedničke pripadnosti široj ekonomskoj, kulturnoj i geografskoj zajednici, oni je izražavaju sviješću o pripadnosti dijelu slavenske "Ilirije". Tako svoj jezik Slade naziva "linqua Illyrica", a svoje sugrađane, autore koje ubraja u svoj zbornik "poeta Illyricus". Stoga čudi nedosljednost prevodioca, koji u "napomeni prevoditelja" kaže: "... držim da je s obzirom na to najvažnije i najbolje biti dosljedan i držati se općeg pravila da se strana vlastita imena pišu izvorno. Zbog toga sam izvorno pisao sva tuđa imena.", ali uvijek pridjev "Illyricus" prevodi sa "hrvatski". Čini se da se dijalog sa prošlošću često pretvara u monolog moćne sadašnjosti.

Vođen viteškom sviješću, Slade u svoj zbornik uvršćuje i pet pjesnikinja (Marija Bettera-Dimitrović, Lukrecija Bogašinović-Budimani, Anica Bošković, Julija Bunić), od kojih je zasigurno najpoznatija Cvijeta Zuzorić. Sve su one uzorne, učene, razborite, plemenite, uglavnom udane, dobre majke ili crkvi posvećene. A feminističkom sviješću naglašavamo da se Cvijetin suprug u jednoj posvetnoj poslanici čak prepire s većinom da je "slabiji spol prikladiji za nauk nego muški" ("sequiorem sexum aptiorem studiis esse, quam virilem"). Toliko o doprinosu Slade "gender" studijima, jer njegov je zaključak – "Nek je kakogod".

Za one koji se pitaju ima li spomena Bosne u ovom zborniku slijede informacije o Vlasi Constantini, dominikancu i trebinjsko-mrkanjskom biskupu; Beni Kotruljeviću, koji je u službi kralja Afonsa I Aragonskog i njegovog sina Ferdinanda I u Napulju bio u kraljevoj misiji u Bosni 1462. godine da traži pomoć od Stj. Vukčevića protiv anžuvinskih pretendencata; o franjevcu Bonifaciju Drkolici, koji je, između ostalih zemalja, bio apostolski vizitator 1580. i u Bosni; o Domanji Bobaljeviću, kanoniku dubrovačke stolne crkve, a i "tajniku bosanskog bana Stjepana Kotromanića"; o Marku Flori (Cvjetkoviću), koji je napisao poslanicu o "kiselim vodama u Bosni i susjednim krajevima", a Bosnu je po nalogu pohodio i 1735. i 1745. godine i išao liječiti pašu u Travnik i Trebinje. Tu su podaci o bosanskom porijeklu dominikanca Šimuna Ohmučevića i Vladislava Gučetića.

Ovi podaci o Bosni su samo neznatni dijelici znanja i truda koje je uložio prevodilac dr Pavao Knezović, i moj veliki Magister, poprativši Sladino djelo sa nevjerovatnom, impozantnom, iscrpnom 1361 bilješkom, prepunom podataka o ličnostima, njihovim djelima, citatima, usporedbama, komentarima i, naravno, prevodima kako sa latinskog, tako i sa italijanskog jezika.

Autor(ica) ovog prikaza nema drugog načina da završi svoj tekst nego latinskim citatom: "Turpe est, scribere incipientum veniam petere". ("Ružno je da traži milost ovaj koji počinje pisati"). Pogotovo samo ovaj prikaz. ■

Sonja Dujmović